

CAFER SEYDAHMET (KIRIMER)'İN KIRIM'IN VESAYET ALTINA ALINMASI TALEPLERİ: MİLLETLER CEMİYETİ ARŞİVİNDEKİ BELGELERE GÖRE*

Elif UZUNAĞAÇ**

ÖZ

Kırım, stratejik konumu nedeniyle tarih boyunca birçok devletin ilgi odağı olmuş ve bu durum Kırım Türklerinin yüzyıllar boyunca süren bağımsızlık mücadelesini şekillendirmiştir. 1774 yılında Küçük Kaynarca Antlaşması'nın imzalanmasıyla Osmanlı Devleti'nin himayesinden çıkan Kırım, kısa bir süre bağımsız kalmış olsa da 1783 yılında Rusya tarafından işgal edilmiştir. 1917 Rus Devrimi, Kırım Türkleri için yeni bir umut olmuş ve kısa süreliğine de olsa Kırım Halk Cumhuriyeti kurulmuştur. Ancak Bolşeviklerin yeniden Kırım'ı işgal etmesi, Kırım Türklerinin bağımsızlık hayallerini sona erdirmiştir. Bu süreçte Kırım Türklerinin önde gelen liderlerinden biri olan Cafer Seydahmet (Kırimer), hem askeri hem de diplomatik alanda önemli bir rol üstlenmiştir. Hukuk eğitimini İstanbul ve Paris'te tamamlayan Cafer Seydahmet, entelektüel birikimiyle Kırım Türklerinin haklarını savunmaya adanmış bir diplomatik mücadele yürütmüştür. 1920-1921 yıllarında Milletler Cemiyeti'ne yaptığı başvurularla Kırım'ın Milletler Cemiyeti vesayeti altına alınmasını ve Polonya'nın koruyucu devlet olarak görevlendirilmesini talep etmiştir. Bu makalede Cafer Seydahmet'in bu talepleri Milletler Cemiyeti Arşivindeki belgelere göre incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Milletler Cemiyeti, Kırım, Cafer Seydahmet, Polonya.

DEMANDS OF CAFER SEYDAHMET (KIRIMER) FOR THE TUTELAGE OF KIRIM: ACCORDING TO THE DOCUMENTS IN THE ARCHIVE OF THE LEAGUE OF NATIONS

ABSTRACT

Crimea has been the centre of attention of many states throughout history due to its strategic location and this situation has shaped the Crimean Turks' centuries-long struggle for independence. In 1774, with the signing of the Treaty of Küçük Kaynarca, Crimea left the protection of the Ottoman Empire and although it remained independent for a short time, it was occupied by Russia in 1783. The 1917 Russian Revolution was a new hope for the Crimean Turks and the Crimean People's Republic was established, albeit for a short time. However, the Bolsheviks' re-occupation of Crimea ended the Crimean Turks' dreams of independence. In this process, Cafer Seydahmet (Kırimer), one of the prominent leaders of Crimean Turks, played an important role in both military and diplomatic fields. Cafer Seydahmet, who completed his legal education in İstanbul and Paris, carried out a diplomatic struggle dedicated to defending the rights of Crimean Turks with his intellectual background. In his applications to the League of Nations in 1920-1921, he demanded that Crimea be placed under the guardianship of the League of Nations and that Poland be appointed as a protectorate. In this article, these demands of Cafer Seydahmet will be analysed according to the documents in the archives of the League of Nations.

Keywords: League of Nations, Crimea, Cafer Seydahmet, Poland.

Gönderilme Tarihi: 2 Ekim 2024

Kabul Tarihi: 23 Aralık 2024

* Bu çalışma Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Genel Türk Tarihi Ana Bilim Dalı'nda yapılan *Cafer Seydahmet Kırimer (1889-1960): Hayatı, Fikirleri ve Eserleri* başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

** Dr. Öğr. Üyesi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul/Türkiye, elif.uzunagac@marmara.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4005-986X.

Giriş

Cafer Seydahmet Kırimer, 1889 yılında Kırım'ın Yalta şehri yakınlarındaki Kızıldaş köyünde doğmuş, Kırım Türklerinin bağımsızlık mücadelesinde önemli bir rol üstlenmiştir. Kırım'ın köklü ailelerinden gelen Cafer Bey, küçük yaşlardan itibaren ailesinin milliyetçi duruşundan etkilenmiştir. Babası Seyit Ahmet, eğitilmiş bir entelektüel olup, ticaretle uğraşan ve yerel gazeteleri düzenli olarak takip eden biridir. Bu entelektüel ortamda yetişen Cafer Seydahmet, çocukluk yıllarından itibaren derin bir milliyetçi bilince sahip olarak büyümüştür (Kırimer, 1993, s. 28-34; Bekirzade Hamdi, 1918, s. 9-11).

İlk eğitimini köyündeki medresede aldıktan sonra, Rusça eğitim veren okullarda da öğrenim görmeye başlamıştır. Babası onu tedavi amacıyla İstanbul'a götürdüğünde, eğitim hayatı Türkiye'de devam etmiştir. İstanbul'da Numûne-i Terakkî Mektebi'ne yazılmış ve ardından Dârülfünun-ı Osmânî Hukuk Fakültesi'nde eğitim görmüştür. İstanbul'daki eğitim yılları, Cafer Seydahmet'in hem akademik olarak gelişmesine hem de milliyetçi düşüncelerinin şekillenmesine katkı sağlamıştır. Bu dönemde Kırımlı gençlerinin oluşturduğu Kırım Talebe Cemiyeti ve gizli Vatan Cemiyeti gibi milliyetçi organizasyonlarda yer alarak, Kırım'ın bağımsızlığı için genç yaşta mücadele etmeye başlamıştır ("Cafer Seydahmed Bey, Tercümei hali, 1935, s. 310-311; Kırimer, 1933, s. 31-42; Bekirzade Hamdi, 1918, s. 9-11).

Cafer Seydahmet, 1911 yılında Osmanlı'daki eğitimini yarıda bırakarak Paris'e gitmiş ve Sorbonne Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne kaydolmuştur. Paris'te bulunduğu süre boyunca hem hukuk eğitimi almış hem de Fransızca ve Rusça gibi dillerde kendini geliştirmiştir. Bunun yanı sıra, Paris'te sosyalist hareketlerle ve Rus devrimcileriyle temas kurarak, uluslararası politikaya dair derin bir bilgi birikimi edinmiştir. Bu süreç, onun entelektüel kapasitesini genişletmiş ve Kırım Türklerinin uluslararası alanda haklarını savunmak için kullanacağı diplomatik becerilerini pekiştirmiştir. (ANF, AP, AJ/16/1890; Kırimer, 1933, s.75-92).

Cafer Seydahmet, Paris'teki eğitimini sürdürürken, Kırım'daki gelişmeleri yakından takip etmiştir. 1917 Rus Devrimi'nin getirdiği fırsatlar sonucunda Kırım'a dönmüş ve Numan Çelebi Cihan ile birlikte Kırım Halk Cumhuriyeti'nin kurulmasında etkin rol oynamıştır. Bu dönemde, Kırım'ın bağımsızlık mücadelesinde askeri ve diplomatik stratejilerin belirlenmesinde önemli bir figür haline gelmiştir. Kırım Halk Cumhuriyeti'nin Hariciye ve Harbiye Bakanlığı görevlerini üstlenen Cafer Seydahmet, Bolşeviklere karşı silahlı direnişi organize etmiştir. Ancak Bolşeviklerin Kırım'ı işgal etmesiyle cumhuriyet kısa süre içinde dağılmış ve Cafer Bey Türkiye'ye sığınmıştır (Hatif, 1334, s. 90; Kırimal, 1952, s. 95-102; Kırimer, 1930, s. 165-167; Ayvazov, 1917).

Bolşeviklerin Kırım'ı işgal etmelerinden sonra Nisan 1918-Kasım 1918 tarihleri arasında Almanlar da Kırım'a giren bir kuvvet olarak dikkat çekmektedir. Bu süreç içinde kurulması düşünülen hükümette Cafer Bey'in Başbakanlığı gündeme gelmiş fakat Almanlar tarafından Kırım'ın bağımsızlığına sıcak bakılmamıştır. Almanların amacının Kırım'ı almak ve Kafkasya ile Türkistan'a doğru ilerlemek olduğu vurgulanmaktadır. Hatta Ukrayna'nın talepleri üzerine "Kırım'ın Ukrayna'ya bağlanması hususu" da görüşülen konular arasında olmuştur. Haziran 1918 tarihinde kurulan hükümette Cafer Bey Dışişleri Bakanı olarak görev yapmıştır. Fakat Osmanlı Devleti ile Almanya'nın I. Dünya Savaşı'nı kaybetmeleri üzerine Cafer Bey'in çalışmalarını Kırım'da yürütmesi mümkün olmamıştır (Güzay, 2024, s. 213-217).

1919 yılında İstanbul'a gelen Cafer Seydahmet, Kırım'ın içinde bulunduğu durumu Osmanlı hükümetine ve uluslararası kamuoyuna duyurmak için çalışmalar yapmıştır. Ancak Osmanlı hükümeti ile yaşadığı anlaşmazlıklar sonucunda İsviçre'nin Lozan şehrine yerleşmek zorunda kalmıştır. Lozan'da yaşadığı yıllarda, Kırım halkının haklarını savunmaya devam etmiş

ve Milletler Cemiyeti'ne başvurular yaparak Kırım Türklerinin Rusların baskısından kurtulması için uluslararası destek aramıştır. (Libera, 2012, s. 317-322; Kırimer, 1933, s. 318-327).

1924 yılında Türkiye'ye dönen Cafer Seydahmet, burada Kırım Türklerinin mücadelesini devam ettirmiş ve çeşitli ticari faaliyetlerde bulunarak yaşamını sürdürmüştür. Türkiye'de yaşadığı yıllarda Kırım Türkleri diasporasının lideri olarak kabul edilen Cafer Seydahmet, Türkiye ve Avrupa'daki milliyetçi faaliyetlerini sürdürmüştür (Çağatay, 1961, s. 6; Kırimer, 2003, s. 35,82; Tekiner, 1970, s. 16-17). 1960 yılında İstanbul'da vefat etmiştir (Taymas, 1960, s. 12; yy., 1960, s. 3-5).

I. Dünya Savaşı sonrası dünyanın yeniden şekillendiği bir dönemde, Milletler Cemiyeti'nin kuruluşuyla birlikte uluslararası diplomaside yeni bir dönem başlamıştır. Milletlerin, bağımsızlık arayışları ve kendi kaderlerini tayin etme talepleri, bu yeni düzenin en kritik meselelerinden biri olarak öne çıkmıştır. Kırım Türklerinin liderlerinden biri olan Cafer Seydahmet, bu dönemin en önemli aktörlerinden biri olarak, Kırım halkının haklarını savunmak ve uluslararası topluma seslerini duyurmak amacıyla Milletler Cemiyeti'ne birçok başvuruda bulunmuştur.

Cafer Seydahmet'in başvuruları, sadece Kırım halkının değil, aynı zamanda Rusya'nın himayesi altında bulunan birçok milletin de yaşadığı baskılara dikkat çekmiştir. O, 1774 yılında Rus İmparatorluğu'nun kontrolüne giren Kırım halkının, yüzyıllardır süren özgürlük mücadelesine dair derin bir tarihi perspektif sunmuştur. Bu çabalar, Rusya'nın giderek güçlenmesi karşısında, Milletler Cemiyeti'nin adalet ve özgürlük ilkeleri doğrultusunda Kırım'ın kaderini tayin etmesi gerektiğine dayanan bir taleple birleşmiştir.

Cafer Seydahmet, 1920-1921 yılları arasında yaptığı başvurularla, Kırım Türklerinin bağımsızlık ve özgürlük arayışlarını uluslararası arenaya taşımıştır. Bu başvuruların temelinde, Kırım'ın Milletler Cemiyeti vesayeti altına alınması ve Polonya gibi bağımsız devletler aracılığıyla korunması talepleri yatmaktadır. Bu süreç, Kırım'ın tarihi, toplumsal ve siyasi bağlamını anlayabilmek için önemli bir kaynak niteliğindedir. Milletler Cemiyeti arşivinde Cafer Seydahmet'in başvurularıyla ilgili beş ayrı belge bulunmaktadır. Bu belgeler 17 Mayıs 1920, 5 Haziran 1920, 3 Aralık 1920, 16 Aralık 1920 ve 28 Eylül 1921 tarihlidir. Makalede bu belgelerin içeriği ve Cafer Seydahmet'in Kırım'ın Milletler Cemiyeti vesayeti altına alınması talepleri incelenecektir.

Milletler Cemiyeti Arşivindeki Kırım'ın Vesayet Altına Alınması ile İlgili Cafer Seydahmet'in Taleplerini İçeren Belgeler

17 Mayıs 1920 Tarihli Belge

Cafer Seydahmet'in başvuruları ile ilgili Milletler Cemiyeti arşivindeki ilk belge 17 Mayıs 1920 tarihlidir. Bu belgede Cafer Bey, başvurusunu cemiyetin Genel Sekreteri Eric Drummond'a hitaben yapmıştır. Bu başvurusunda ilk olarak kadın ve erkeklerin katılımıyla seçilmiş Kırım Tatar Milli Parlamentosu'nun tam yetkili temsilcisi sıfatıyla seçildiğini bildirmiştir. Ardından Milletler Cemiyeti'nin yazmanlığına gönderdiği dilekçede Kırım halkının Milletler Cemiyeti vesayeti altına kabul edilmesini talep etmiştir. II. Katerina tarafından Rus hükümlerine altına alınmış olan Kırım halkının yüzyıllardır bağımsızlıklarını yürekte dilediklerini bildirmiş, Kırım halkının emekleri, demokrasi ve özgürlük ruhlarının onları bağımsızlığa layık kıldığını söylemiştir (UNOG, PC, R572/11/4328/4328).

Bu belgede Cafer Seydahmet, Kırım halkının yabancı tüm egemenlikleri reddettiğini, ancak içinde buldukları mevcut zor durum nedeniyle Milletler Cemiyeti Antlaşmasının yirmi

ikinci maddesi uyarınca¹ kendisine verilmiş yetkiye dayanarak gelişmiş bir ulusun yardımını istemiştir. Başvurusunda Polonya Cumhuriyeti ile aralarındaki eski ilişkilerden bahsetmiş, Polonya Devlet Başkanı Mareşal Pilsudski'ye hitaben iki ülke arasındaki eski bağların doğruluk ve adalet hatıralarını koruyarak yeniden kurulması teklifini yöneltmiştir. Milletler Cemiyeti'nin Kırım vekaletinin Polonya'ya emanet edilmesini arzu ettiğini bildirmiştir. Kendisi tüm yetkilerini sunmak ve konu ile ilgili ayrıntılı görüşmek için Londra'ya gelmeye hazır olduğunu da belirtmiştir. Lozan'da Avenue Grammont adresinde bulunduğunu, bu başvurusu için Kırım Tatar Milli Parlamentosunun daimî temsilcisi Cafer Seydahmet'e cevap verilmesini rica etmiştir (UNOG, PC, R572/11/4328/4328).

Milletler Cemiyeti Genel Sekreteri Eric Drummond 1 Haziran 1920'de Cafer Seydahmet'e² göndermiş olduğu cevapta 17 Mayıs 1920 tarihli dilekçenin eline geçtiğini ancak bu meselenin Rus sorununun tamamından ayrılabilmesinin pek mümkün görünmediğini bildirmiştir. Bunun yanında onlara sağlayabilecekleri belge niteliğinde her bilgiyi kabul etmekten mutlu olacağını bildirmiştir (UNOG, PC, R572/11/4328/4328).

5 Haziran 1920 Tarihli Belge

5 Haziran 1920 tarihli belge Cafer Seydahmet'in Milletler Cemiyeti'ne yapmış olduğu başvurulara dair ikinci belgedir. Bu belgede, Milletler Cemiyeti Genel Sekreteri Eric Drummond'un Cafer Seydahmet'in 17 Mayıs 1920 tarihli telgrafını kurul üyelerine kısa süre önce ilettiği bildirilmiştir. Sonrasında Cafer Seydahmet'in 5 Haziran 1920 tarihinde bu konu hakkında açıklayıcı bir muhtıra gönderdiğini söylemiştir. Bilgi amaçlı bu açıklayıcı muhtırayı da kurul üyelerine ilettiğini açıklamıştır (UNOG, PC, R572/11/4328/4828).

Cafer Seydahmet, genel sekreter Drummond'a ek olarak göndermiş olduğu muhtırayı Milletler Cemiyeti kuruluna sunmasını rica etmiştir. Bu muhtırada 17 Mayıs tarihli telgrafında göndermiş olduğu ricasını yenilemiş ve geliştirmiştir (UNOG, PC, R572/11/4328/4828).

Bu dosyanın ekinde ilk olarak Cafer Seydahmet'in Kırım parlamentosunun 10 Şubat 1919 tarihli kararına göre tam yetkili kişisi seçilmesi ile ilgili karar yer almaktadır. Bu kararda Kırım Kurucu Meclisi tarafından 18 Aralık 1917'de belirlenmiş olan yönetmeliklere uygun olarak, kadınların ve erkeklerin katılımıyla, gizli, eşit, doğrudan ve genel seçimlerle oluşturulan Kırım Tatar Milli Parlamentosu, Cafer Seydahmet'i, Tatar halkının haklarını savunmak üzere "temsilci" olarak atadığı belirtilmiştir. Kendisi Kırım Tatar Parlamentosu adına, Kırım ve Rusya'nın kaderinin tartışılacağı tüm kongrelere, konferanslara ve görüşmelere katılma hakkına sahiptir. Ayrıca, Avrupa Devletleri ile Amerika Birleşik Devletleri tarafından gerekli görülecek her türlü girişimde bulunma ve Barış Kongresi, Milletler Cemiyeti gibi uluslararası kuruluşlarda yer alma hakkına sahiptir. Bunun yanında gerektiğinde, Kırım Tatar Parlamentosu adına taahhütlerde bulunma yetkisi vardır. Bu görevini yerine getirirken muhatap olacağı kurumlar ve devletler, kendisini Kırım Tatar Milli Parlamentosu'nun tam yetkili temsilcisi olarak kabul etmelidir. Aslı elinde olan bu belgeye dayanarak Cafer Seydahmet, Kırım'ın Milletler Cemiyeti vesayeti altına girmesini kabul ettiğini, Polonya Cumhuriyeti'nin de bu vesayeti, vekil sıfatıyla cemiyet adına yerine getirmesini arzu ettiğini bir kez daha bildirmiştir (UNOG, PC, R572/11/4328/4828).

¹ Bu madde şu şekildedir. "Savaşın sonra, daha önce kendilerini yöneten Devletlerin egemenliğine bağlı olmaktan çıkmış ve çağdaş dünyanın özellikle güç koşulları altında kendi kendilerini yönetme yeteneğinden henüz yoksun halkların oturduğu sömürgelere ve ülkelere şu ilkeler uygulanır: Bu hakların gönencileri ve gelişmeleri kutsal bir uygarlık görevidir ve bu görevin yerine getirilmesi için işbu Misak'a güvenceler konulması gerekir." (Gönlübol, 1968, s. 71-170).

² Cafer Seydahmet'e göndermiş olduğu adres, Lozan, 1, Avenue Grammont'tur.

Cafer Seydahmet muhtıranın devamında Kırım halkını bu girişime mecbur eden tarihi seyirden bahsetmiştir. Bu bölümün geri kalan kısmında 5 Haziran 1920 tarihli belgede yer alan bu tarihi seyir ve Cafer Bey'in bu girişiminin sebepleri anlatılacaktır (UNOG, PC, R572/11/4328/4828).

Kırım Tatarları, yaklaşık 700.000 kişilik nüfusuyla, ülkelerinin nüfusunun en az %75'ini oluşturmaktadır. Petersburg'da, 1903 yılında yayımlanan *Büyük Rus Ansiklopedisi* bu oranı %88 olarak verirken, *Büyük Fransız Ansiklopedisi*'nin son baskısı ise %90 olarak belirtmektedir. Rus Hükümeti'nin kamulaştırma ve el koyma girişimlerine rağmen, Kırım Tatarları hala ekilebilir toprakların %70'ine sahiptir. Nüfuslarının %90'ı okuryazar olup, Rus halkına kıyasla çok daha iyi eğitim almıştır. Kanaatkâr ve çalışkan olan bu insanlar, ziraat ve çeşitli mesleklerde çalışarak, önceden sahip oldukları ve hak ettiklerine inandıkları özgürlüğü geri alma kararlılığı ile geleneklerini korumaya devam etmektedir (UNOG, PC, R572/11/4328/4828).

Kırım yarımadasında çok eski zamanlardan beri yerleşik olan Tatarlar, burada on yüzyıldan uzun bir sürede gelişen bir devlet kurmuş ve XVII. yüzyıldan itibaren Türkiye'nin koruması altında bulunmuşlardır. 1774 yılında, bu vesayetten kurtarma bahanesiyle fakat aslında verimli toprakları ele geçirme arzusu ile İmparatoriçe II. Katerina, Rusya ile Türkiye arasında imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması'na şu maddeyi eklemiştir:

Madde III: Kırım, Hacak ve Kuban gibi tüm Tatar halkları, her iki İmparatorluk tarafından da tamamen bağımsız ve özgür uluslar olarak tanınacaktır. Bu halklar, Cengiz Han'ın soyundan gelen, seçilmiş ve tahta yetiştirilmiş kendi hükümdarları tarafından, eski yasa ve geleneklerine göre yönetileceklerdir. Bu hükümdarlar, hiçbir yabancı güce hesap vermeksizin, kendi halklarını idare edeceklerdir. Dolayısıyla, Rus Sarayı ve Osmanlı Hükümeti, Tatarların iç işlerine, yurttaşlık meselelerine, siyasi ve aile işlerine ya da han seçimlerine hiçbir şekilde müdahale etmemelidir. Aksine, Tatar milletinin kendi kendini yöneten diğer güçlerle aynı seviyede olduğunu ve yalnızca Tanrı'ya bağlı olduklarını kabul etmeli ve saygı göstermelidirler (UNOG, PC, R572/11/4328/4828).

Cafer Bey'e göre, Rusya İmparatoriçesi, aslında bu paktı yalnızca Kırım'ı siyasi olarak yalnız bırakmak için teklif etmiş ve 1783 yılında, nüfusun 30.000'inin katledilmesine yol açarak bölgenin topraklarını ele geçirmişti. 8 Nisan 1783'te, II. Katerina, Tatar halkının bağımsızlığı ve özgürlüğüyle ilgili karşılıklı yükümlülüklerin iptalini ilan eden bir manifesto yayınlamıştır. Buna karşılık, kendisi ve ardılları için törenle ve geri dönülmez biçimde "Kırım göreneklerine ve âdetlerine saygı duyacaklarına ve vatandaşlarına Rusya'daki muadillerine verilen tüm üstünlüklerin ve hakların ihsan edileceğine" dair söz vermiştir. Burada yemin bozulduğunda, Rusya hükümdarlarının yeni anlaşmaları gözetmek konusunda pek de endişe duymayacakları öngörülmüştür (UNOG, PC, R572/11/4328/4828).

Bağımsızlığını kaybettikten hemen sonra Kırım'ın, adaletsiz bir yönetim biçimine maruz kaldığını ifade eden Cafer Bey, dini özgürlüklerin ihlal edildiğini, camilerin yıkılarak ya da Ortodoks kilisesine çevrilerek ortadan kaldırıldığını, 1805 yılında cami sayısı 1556 iken, I. Dünya Savaşı'ndan önceki yıl bu sayının 729'a düştüğünü, imam sayısının 5139'dan 942'ye indiğini, Mekke'ye yapılan hac yolculuklarının yönetsel düzenlemelerle keyfi bir şekilde katı biçimde yasaklandığını, Müslümanların, işgalin başında 300.000 hektarı aşan dini mülklerinden (vakıflar) 213.000 hektarına el konulduğunu ve bu mülklerin Petersburg'un yüksek mevkili kişilerine verildiğini, Müslümanların ilk ve yüksek okullarının kapandığı veya işleyemez hale getirildiğini, özel mülkiyete de saygı gösterilmediğini, 1790'da yani Rus işgalinden yedi yıl sonra, 180.000 Tatar'ın ülkeyi terk ettiğini ve 600 yerli köyün boşaldığını anlatmıştır. Ardından bu yoğun iç

göçün, sonraki yüzyıl boyunca devam ettiğini ve nüfuslarının tehlike altına girdiğini, Kırım Savaşı döneminde, Ruslar tarafından düzenlenen misillemelerden kaçan 12.000 Tatar'ın, Türkiye ve Orta Asya'ya doğru yola çıktığını, 1860-1862 yıllarında, yeni göçlerin yaşandığını, 10.000'den fazla kişinin bu dönemde Kırım haricine göç ettiğini, bu yıkıcı göçlere ve Kırım'a pek çok Rus nüfusun gelmesine rağmen, Tatarların hala yerel halkın çoğunluğunu oluşturduğunu, yaşanan tüm baskılara rağmen anavatan sevgisinin onları burada tutmaya devam ettiğini ve bu yüzden yabancıların burada kalmasının pek mümkün olmadığını açıklamıştır (UNOG, PC, R572/11/4328/4828).

Cafer Bey, Tatar milletinin, 1917 Rus devriminin sunduğu fırsatlardan ilk yararlananlardan biri olduğunu belirtmiş, demokratik ilkelere göre seçilen Tatar Milli Parlamentosunun, Kasım ayında toplandığını ve Kırım'da demokratik bir cumhuriyet ilan edildiğini, 16 Aralık'ta, Müslüman dünyasında ilk kez kadınlara tüm medeni ve siyasi hakları veren en liberal anayasalardan birini oyladığını anlatmıştır (UNOG, PC, R572/11/4328/4828).

Ardından bu milli dirilişin kısa sürede kesintiye uğradığını, 1918 Ocak ayında Kırım'ın, Bolşevik kuvvetleri tarafından işgal edildiğini ve Tatar ordusunun, o dönemde harbiye bakanı olan kendisinin [Cafer Seydahmet'in] komutasında Alma, Theodosia ve Yalta'da savaştığını, ancak sonunda dağlara çekilmek zorunda kaldığını, Rus hakimiyetinin, eskiye göre daha büyük şiddetle geri döndüğünü ve ülkelerini kana buladığını, kadınlara ve çocuklara ağır eziyetlerde bulduklarını, vatandaşlarının korkunç işkencelerden sonra ölüme terk edildiğini, inançlarının ve kültürlerinin ayaklar altına alındığını dile getirmiştir (UNOG, PC, R572/11/4328/4828).

Cafer Seydahmet, 1918 yılının Nisan ayında Kırım'ın Alman güçleri tarafından işgal edildiğini, Berlin Hükümetinin Kırım'ın bağımsızlığına karşı çıkararak, Kırım'ı Ukrayna'ya bağlamayı teklif ettiğini belirtmiştir. Cafer Bey'in bu belgede anlattığına göre, Tatar Milli Parlamentosu ve atadığı yetkililer çalışmalara başlamış ancak 1918'de General Denikin komutasındaki Rusların geri dönmesiyle tam bir âcizliğe düşürülmüştür. Tatar Parlamentosu, toplanması engellenen son oturumlarından birinde, yukarıda belirtilmiş olan tam yetkileri, imza sahibi olan kendisine [Cafer Seydahmet'e] devretmiş çünkü durum bunu kaçınılmaz kılmıştır. Kısa süre sonra Kırım'daki Rus birliklerinin şefi General Vrangel ve yandaşları, özgürlüklerini engellemiştir. Ancak Tatar Milli Parlamentosu dağılmayı asla kabul etmemiş ve normal işleyişi engellenmiş olmasına rağmen, Kırım'ın tek meşru otoritesi olmaya devam etmiştir (UNOG, PC, R572/11/4328/4828).

1919 Şubat ayında, uzaktan daha iyi hizmet edebilmek amacıyla Kırım'ı terk ettiğini bu belgede açıklayan Cafer Seydahmet, vatanında yaşanan son olayların bu şekilde olduğunu ülkesinin 137 yıldır farklı Rus yönetimleri tarafından ezildiğini, Çar'ın baskısının ardından, devrimci Rusya'nın daha büyük baskısını yaşadığını, bugün de liberalizm ve ılımlaştırma adına zorbalıklarını ve şiddetlerini sürdüren bir grup Rus subayı ve siyasetçisinin yönetimi altında bulunduğunu dile getirmiştir. Kırım'ın, gerçek özgürlüğün ilkelerini kendine bile uygulayamayan Rusya'nın milletin vesayetinden kurtulmak ve Rusya'nın kaderini paylaşmak istemediğini belirtmiştir. Kırım'ın, tüm komşularıyla barış içinde yaşamak istediğini ve yalnızca, iç düzeni sağlama görevinde yardımcı olacak ve halkına insana yaraşır bir yaşam sunacak olan Milletler Cemiyeti'ne bağlı olmayı talep ettiğini tekrarlamıştır. Avrupa'nın Bolşevik saldırılarına karşı savunucusu olan ve diğer halkların özgürlüklerine her zaman saygılı olan Polonya'yı Milletler Cemiyeti'nin vekili olarak Kırım'da görmek istediğini belirtmiştir (UNOG, PC, R572/11/4328/4828).

Cafer Seydahmet, muhtırasına şu sözlerle son vermiştir:

Bu muhtıra, Cemiyet'e olan ricamıza cevap için size fikir verebilir. Uzun yüzyıllar boyunca barbarlık içinde kalmış bir dünyanın ortasında refah içinde yaşamış bir halkın, Milletler Cemiyeti artık barışa ve adalete dayalı yeni bir düzen kurduğunda, gelişmiş bir dünyada güvenle yaşaması gerekmez mi? Bugün bize, uzun süre boyunca silah zoruyla koruyabildiğimiz bu özgürlüğün verilmesi reddedilirken, Milletler Cemiyeti'nin sunduğu asil amaçın gerçekleşemeyeceğini itiraf etmez mi? Milletler Cemiyeti tarafından böyle bir kararın verilmesi bize imkânsız görünmektedir. Bir adalet ve özgürlük çalışmasına davet edilen Cemiyet, bir özgürlük reddi ve adalet inkârı ile yeni bir çağın başlangıcını belirleyemez. İslam dünyasının öncüsü olarak bizler, Milletler Cemiyeti'ne böyle bir talep sunarken, güvenimizi ifade ettiğimizi, Hristiyan ve medeni Avrupa'nın idealizmine saygı gösterdiğimizi düşünüyoruz. Irk ve din kardeşlerimiz arasında yalnız olmayan biz Kırım Tatarları, umut dolu bir kalple, dünyaya yeni bir yasa sözü vermiş olan insanların cevabını bekliyoruz (UNOG, PC, R572/11/4328/4828).

Milletler Cemiyeti arşivindeki 5 Haziran 1920 tarihli belgedeki Cafer Bey'in bu muhtırasının ardından 18 Haziran 1920 tarihinde Eric Drummond, mektubun ve ekte gönderdiği dilekçenin kendisine ulaştığını ve kurul üyelerine iletileceğini bildirmiştir (UNOG, PC, R572/11/4328/4828).

3 Aralık 1920 Tarihli Belge

Milletler Cemiyeti arşivindeki belgelere göre Cafer Seydahmet'in cemiyete üçüncü başvurusu 3 Aralık 1920 tarihlidir. Cenevre'deki La Paix (Barış) otelinden yapmış olduğu üçüncü başvuruda Cafer Seydahmet, temsilcisi olduğu Kırım halkının korunmasına ilişkin 17 Mayıs 1920 tarihli dilekçeyi verdiği için beri Kırım halkının daha da fazla zulme maruz kaldığını, şu anda da Bolşevik boyunduruğunda bulunduğunu, medeni dünyanın tarihte daha önce görmediği şiddetlere karşı savunmasız bırakıldığını, Bolşevik ordusu liderlerinin askerlerine terör uygulamaları için 15 gün süre verdiğini ve bu durumda yapılacak olan her yorumun yersiz olacağını yazmıştır. Cafer Bey bu belgede, Milletler Cemiyetinin adaleti teslim edeceğine, savunmasız ve halkları koruma altına alacağına, Kırım'ın içinde bulunduğu duruma dikkat çekebilmek için Rusya'dan ayrılmış halkların talepleriyle uğraşan komisyonun gündemine dahil etmek isteyeceğine inancının tam olduğunu genel sekreter Eric Drummond'a bildirmiştir (UNOG, PC, R572/11/4328/9245).

Cafer Seydahmet'in 3 Aralık 1920 tarihli belge ile başvuru üzerine Eric Drummond, 5 Haziran tarihli mektup ve dilekçesinin iletildiği gibi 3 Aralık tarihli dilekçesinin de kurul üyelerine iletileceğini bildirmiştir. Ancak meclis tarafından görevlendirilen kurulun sadece hükümetler tarafından resmi olarak sunulan kabul başvurularını incelemekle yükümlü olduğunu hatırlatmıştır (UNOG, PC, R572/11/4328/9245).

16 Aralık 1920 Tarihli Belge

Arşivde yer alan belgelere göre Cafer Seydahmet Kırım Tatar Parlamentosu delegasyonu adına Milletler Cemiyetinin vesayetini talep eden dördüncü dilekçeyi 16 Aralık 1920 tarihinde göndermiştir. Bu dilekçede yazdıklarına göre, Kırım Tatar Parlamentosu tarafından, doğrudan ve evrensel oylamayla seçilmiş tüm vatandaşlar adına yetki verilen aşağıda imzası bulunan kişi [Cafer Seydahmet], Milletler Cemiyetinden vesayet talep etme umuduyla, tam yetkisini kullanarak bu açıklamayı yapma özgürlüğüne sahiptir.

Kırım Tatar halkı, Milletler Cemiyetine kabul edilmeyi, dünya barışı ve refahını sağlamak amacıyla uluslararası bir adalet temelinde kurulan Cemiyetin korumasını istemektedir. Cemiyetin, Kırım Tatar halkının meşru taleplerini, tarihi ve etnik haklarını dikkate al-

ması beklenmektedir. En insani duygularla hareket eden Milletler Cemiyetinin, Tatar halkına kendi kaderini tayin etme hakkını tanınması ve böylece tarif edilemez acılarına son vermesi gerekmektedir (UNOG, PC, R572/11/4328/9163)

Bu belgede Cafer Seydahmet'in Kırım'ın durumu ile ilgili 5 Haziran 1920 tarihli başvurusundaki tarihi süreç ve mevcut durum tekrarlanmış, ardından taleplerini şu sözlerle dile getirmiştir:

Kaderin bütün bu cilveleri, küçük Kırım halkının kısa bir dönemde dayanmak zorunda kaldığı inanılmaz acıların nedenlerini tamamen göstermektedir ki Kırım Tatarlarının siyasi hatta fiziksel varlığı daima tehdit edilecektir. Onları kurtarmanın tek yolu, yine onları savunmaya ve özellikle küçük halkların çıkarlarını temin etmeye çağırılan Milletler Cemiyeti'dir. Ayrıca Milletler Cemiyeti'nin bu kurtarıcı rolünü öğrenmiş olan halkımız, uzun süredir buraya girmek için oyalanmakta ve Milletler Cemiyeti'nin zulme uğramış halklar için duyduğu cana yakınlıkta, zengin doğaya sahip olan Kırım'ın, toplumsal, siyasi ve iktisadi çıkarlarının, yönetimi altında temin edileceği bir mandater (vekil) bulacağına dair sağlam umudu içinde, Kırım Tatarları için, Cemiyet'in yüce koruması altına yerleşme imkânı aramaktadır.

Kırım Tatarlarının aşağıdaki talepleri bulunmaktadır.

1. Milletler Cemiyeti'ne kabul edilmesi.
2. Milletler Cemiyeti'nin seçimine bırakılmış bir manda (vekil) görünümü altında Milletler Cemiyeti'nin koruması.
3. Kırım'ı bağımsız bir devlet olarak tanıtmak için Milletler Cemiyeti'nin yardımı.

Kırım Tatar halkı Milletler Cemiyeti'nin bunun artık "Rusya'nın bir meselesi" diye bir mesele olamayacağını kabul edeceğini ummaktadır, zira gerçekten de ayırt edilmesi gereken iki husus vardır: bir Rus meselesi, bir de Rusya tarafından köleleştirilmiş yabancı halklar meselesi.

XX. yüzyılda bu ayırım kendini kabul ettirmektedir. Eğer ki adalet Rus ulusuna, büyük insan ailesinin bağrında bir yer ayırmak için yükümlüyse, özgürlükleri keyfi olarak ihlal edilmiş küçük halklara da bir yer ayırmak isteyecektir (UNOG, PC, R572/11/4328/9163).

16 Aralık 1920 tarihli belgede bu bilgilere ek olarak 1917 yılında kurulmuş olan Kırım Halk Cumhuriyeti'nin anayasa metni de bulunmaktadır (UNOG, PC, R572/11/4328/9163).

28 Eylül 1921 Tarihli Belge

Milletler Cemiyeti Arşivindeki Cafer Seydahmet'in bu konudaki başvuruları ile ilgili son belge 28 Eylül 1921 tarihlidir. Bu belgede Milletler Cemiyeti'ne yapmış olduğu ilk dört başvurusunun ardından olumlu bir dönüş alamayan Cafer Seydahmet hala Lozan'da ikamet ettiği 28 Eylül 1921 tarihinde bir dilekçe daha göndererek cemiyete beşinci başvurusunu yaptığı görülmektedir. Belgede, bu tarihte Yüksek Meclislerine gönderdiği dilekçe daima, en refah, en verimli ülkelerden biri olarak kabul edilmiş ve en sağlıklı iklimlerden birine sahip olan Kırım'ın Bolşevik yönetiminden sonra, açlıktan ve salgın hastalıklardan ölüme mahkûm edildiğini bildirmiştir. Üstün adalet muhakemelerine, bütün ulusların bu tür baskılardan kurtulmasına katkında bulunmaya dair asil arzularına güvenerek Kırım Tatar milleti adına göndermiş olduğu maruzatı Milletler Cemiyeti Yüksek Meclisine iletilmesini Milletler Cemiyeti Meclis başkanı H. A. Von Karnebeek'ten talep etmiştir (UNOG, PC, R572/11/4328/16228).

28 Eylül 1921 tarihli arşiv belgesine göre, Cafer Bey bu dilekçesinde ilk olarak Kırım Tatar Parlamentosu temsilcisi sıfatıyla Genel Sekreterleri olan Eric Drummond aracılığıyla yüksek meclislerine 5 Haziran ve 5 Aralık 1920 tarihlerinde iki dilekçe iletip, bu dilekçelerde Kırım Tatar halkının etik haklara dayanan meşru taleplerini dile getirip, Milletler Cemiyeti'nden hukuk, adalet ve insanlık adına sözleşmelerinin 22. maddesi uyarınca Kırım'ı koruması altına almasını istediğini hatırlatmıştır. Sonrasında o tarihten beri Bolşevik yönetimi altındaki Kırım

halkının maruz kaldığı baskılar ve zulümlerin en üst sınıra ulaştığını, bu nedenle kendisinin dünyanın şiddetle ihtiyaç duyduğu sükûneti ve barışı sağlama asil görevine adanmış olan Yüce Meclislerine yeniden başvurduğunu belirtmiştir. Bolşeviklerin Kırım'ı silah gücüyle işgal ettiklerini ve barışı gönülden isteyen Kırım Tatarlarına zulmettiklerini yazmıştır. Sovyetlerin Kırım'da bu amaçla etkili bir Kızıl ordu bulundurduğunu ve buraya 100.000'den fazla Rus'u yerleştirmekte olduğunu anlatmıştır. Tarihçi Strabon'un da şahitliğiyle, antik dönemlerden beri refah ve bereketli bir ülke olan MÖ III. yüzyıldan önce bile buğday ihraç eden ve hiçbir zaman açlık nedir bilmeyen Kırım'ın, bugün kıtlık içerisinde olduğunu, bütün halkın, Bolşeviklerin neden olduğu anarşi ve düzensizlik sonrasında aç kaldığını, bu olayın Sovyet yönetiminin ülke için ne kadar zararlı olduğunu açıkça göstermiştir. Bu durumun Kırım'a yalnızca maddî bakımdan zararlı olmadığını, bu koşullara başka ihtiraslarını da eklemekte ve o güne dek kardeşçe yaşamış olan Kırımlıları kıskırtmak ve aralarında düşmanlık yaratmak amacıyla her şeyi yapmakta olduğunu vurgulamıştır. Kırım Tatar halkına karşı Bolşeviklerin yaptıklarının insanlık hakkı ihlali olduğunu bu belgede belirten Cafer Bey'e göre, insanlığın en temel haklarının düşmanlarına karşı sesini yükseltmek, ulusların aralarında barışı yaşatma kutsal amacıyla kurulmuş Milletler Cemiyeti'nin tarihî görevi olduğunu ve Kırım Tatar milletinin, asil meclislerinden hukuka ve adalete uygun bir karar beklediğini söylemiştir. Milletler Cemiyeti Arşivindeki bu son belgede Cafer Bey, taleplerini aşağıdaki cümlelerle ifade etmiştir.

Yüksek Meclisinizin, bahtsız milletimizin meşru taleplerine en azından moral desteğini reddetmeyeceğine olan sağlam kanaatle, aşağıdaki milli talepleri müsaadelerinizle açıklıyorum:

- I. Milletler Cemiyeti'nin koruması altında, Kırım'ın bağımsızlığının tanınması;
- II. Sovyetlerin bağımsızlığını zaten tanıdığı ancak bunu Kırım'ın bir Sovyet cumhuriyeti olması şartına bağlamış olduğu Kırımlıların, hükümetlerinin seçiminde, özgür tasarruf hakkının, Bolşevikler tarafından tanınması;
- III. Ülkelerinin iktisadî ve siyasî düzeninin pekiştirilmesinde Kırım Tatarları'na yardım etmesi amacıyla temsilci bir gücün atanması.

İnanıyorum ki Kırım Tatar milleti tarafından dile getirilmiş talepler ciddiyetle göz önüne alınacaktır. Bugün içinde mücadelede bulunduğu kanlı terörden Kırım'ı ancak, Kırım'da yaşayan bütün diğer toplulukların dinî ve milli özerkliğini daima tanımış olan ve bu geniş hoşgörü ile mutlak özgürlük ilkesini 1917 Anayasasının birinci maddesine sokmuş olan bu millet kurtaracaktır. Kırım sakinlerinin büyük bir kısmını meydana getiren Kırım Tatarları'nın taleplerini tanımadan ve onlar ülkelerinin yönetimini sevgiyle ellerine almadan, Kırım'daki açlıkla ve sefaletle etkili biçimde mücadele etmek imkânsız olacaktır.

Bolşevik anarşisi Kırım'da devam ettikçe bütün kötülöklere sebep olacak, açlığın, salgınların bütün nüfusu kırıp geçirmesi son bulmayacaktır.

Milletler Cemiyeti'nden, Rus yönetimi altındaki aç halklara tahsis edilmiş yardımla ilgili, Kırımlıların etkin biçimde faydalanabilmeleri için yiyecekleri nüfusa doğrudan dağıtmalarını ısrarla rica ediyoruz. Aynı şekilde, insanlık namına bu yardımın, Bolşevik teröründen kaçarken, Tatar General Milikovsky altındaki komitelerinin aracılığıyla, Konstantinopolis'te bir sığınak aramış olan iki bin civarındaki Kırım mültecilerine kadar yayılmasını da rica ediyoruz.

Milletler Cemiyeti'nin Yüksek Meclisi'nin, evrensel bilinçte işgal ettiği yüksek konumuna layık, adaletin ve insanlığının tam bilinciyle alacağı kararları bekliyoruz (UNOG, PC, R572/11/4328/16228).

Bu dilekçenin ulaşması üzerine kendisine 25 Ekim 1921 tarihinde, 28 Eylül 1921 tarihli meclis başkanına hitaben yazılmış ve Kırım halkının durumu hakkında Meclis muhatabına bir

maruzat içeren dilekçesinin alındığı bildirilmiş ve bu dilekçenin kurul ve cemiyet üyelerinin bilgilerine iletildiği³ açıklanmıştır (UNOG, PC, R572/11/4328/16228).

Sonuç

Milletler Cemiyeti Arşivindeki belgelere bakıldığında Cafer Seydahmet Bey'in Kırım'ın Milletler Cemiyeti vesayeti altına alınması talepleri üzerine yaptığı girişimlerin Kırım Türklerinin uluslararası düzeyde sesini duyurmayı amaçlayan önemli bir diplomatik çaba olduğu görülmektedir. Kırım'ın stratejik konumu ve Rusya'nın tarihsel egemenlik iddiaları göz önüne alındığında, bu talepler, Kırım Türklerinin kendi kaderini tayin etme hakkına yönelik bir mücadeleyi temsil etmektedir. Cafer Seydahmet'in başvuruları, sadece Kırım halkının değil, aynı zamanda Rusya'nın egemenliği altında ezilen diğer milletlerin de haklarını savunmaya yönelik girişimlerin bir parçası olarak görülebilir. Bu çerçevede, makalede incelenen beş ana belge, Kırım Türklerinin yaşadığı baskıları, tarihsel süreç içinde bağımsızlık arayışlarını ve uluslararası toplumdan talep ettikleri desteği kapsamlı şekilde ortaya koymaktadır.

17 Mayıs 1920 tarihli belgede Cafer Seydahmet, Kırım halkının yüzyıllar boyunca süren özgürlük mücadelesini ve Rusya'nın baskısı altındaki zor durumlarını dile getirmiştir. Özellikle Polonya ile tarihsel bağları vurgulayarak, Polonya'nın Kırım'ın vesayeti için uygun bir koruyucu devlet olabileceğini belirtmiştir. Bu başvuru, Kırım Türklerinin milletlerarası topluma sunduğu ilk resmi taleplerden biri olup, cemiyetin 22. maddesi kapsamında değerlendirilmesini istemiştir. Milletler Cemiyeti Genel Sekreteri Eric Drummond, başvurunun ulaştığını ve incelemeye alındığını bildirmiş olsa da, bu meselenin Rusya'nın genel sorunlarından ayrılamayacağı açıklamıştır.

5 Haziran 1920 tarihli belgede Cafer Seydahmet, Kırım Türklerinin nüfus yapısını ve tarih boyunca yaşadıkları siyasi baskıları detaylandırmıştır. Rusya'nın Kırım'a yönelik asimilasyon politikaları, dinî baskılar ve toprak gaspları üzerinde durarak, Kırım Türklerinin içinde bulunduğu zor şartların daha geniş bir perspektiften değerlendirilmesini talep etmiştir. Cafer Seydahmet'in belirttiği gibi, Kırım halkı, hem eğitim seviyesi hem de tarım ekonomisindeki üstünlükleriyle kendi kendini yönetebilecek kapasitededir ve uluslararası topluma bağımsız bir millet olarak tanınma hakkını defalarca sunmuştur. Bu belgede, Milletler Cemiyeti'nin Kırım halkına karşı tarihsel bir sorumluluğu olduğuna dair güçlü bir vurgu yapılmıştır.

3 Aralık 1920 tarihli belgede Cafer Seydahmet, Kırım halkının daha fazla zulme uğradığını ve Bolşevik yönetimi altında insani haklarının ciddi biçimde ihlal edildiğini ifade etmiştir. Bu belgede, özellikle Bolşevik rejiminin Kırım halkına uyguladığı terör politikalarına dikkat çekmiş ve Milletler Cemiyeti'nden acil bir müdahale talep edilmiştir. Cemiyetin Rusya'dan ayrılan halklara yönelik talepleri değerlendirmek için oluşturduğu komisyona Kırım meselesinin de dâhil edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ancak cemiyet yine, yalnızca resmi hükümet başvurularını incelemekle sorumlu olduğunu belirterek bu talebi de geri çevirmiştir.

16 Aralık 1920 tarihli belgede Cafer Seydahmet, Kırım halkının Milletler Cemiyeti'ne kabul edilmesi ve vesayet sistemi altında Kırım'ın bağımsız bir devlet olarak tanınması talepleri yinelemiştir. Kırım Türklerinin bağımsızlık ve özgürlük arayışlarının sadece Rusya'nın bir iç meselesi olarak görülmemesi gerektiği vurgulanmış ve Kırım'ın kendine özgü tarihi ve siyasi durumunun uluslararası hukuk çerçevesinde ele alınması gerektiği savunulmuştur. Bu belgede, Kırım Türklerinin kendilerini Milletler Cemiyeti'nin adalet ve özgürlük ilkeleri doğrultusunda kurtarabileceklerine dair inançlarını ve taleplerini güçlü bir şekilde dile getirmiştir.

---

³ Bu yazı genel sekreter adına P. M. imzası taşımaktadır.

28 Eylül 1921 tarihli belgede Cafer Seydahmet, Kırım'ın Bolşevik yönetimi altında açlık, kıtlık ve hastalıklarla mücadele eden bir yer haline geldiğini belirtilmiştir. Kırım halkının insani yardım taleplerinin göz ardı edilemeyecek kadar acil bir hal aldığı vurgulanmıştır. Bu belgede, Cafer Seydahmet, Kırım'ın uluslararası toplum tarafından yalnızca politik açıdan değil, insani bir kriz olarak da ele alınması gerektiğini savunmuş ve Milletler Cemiyeti'nin yardımlarının Kırım'a ulaştırılmasını talep etmiştir. Ancak bu başvuru da diğerleri gibi olumlu bir yanıt alamamıştır.

Sonuç olarak Milletler Cemiyeti Arşivi'nde yer alan belgelere göre, Cafer Seydahmet Bey'in Kırım'ın Milletler Cemiyeti vesayeti altına alınması talepleri, Kırım Türklerinin bağımsızlık arayışlarının uluslararası arenaya taşınması açısından büyük bir öneme sahiptir. Ancak Milletler Cemiyeti'nin bu talepleri kabul etmemesi, dönemin siyasi gerçekliklerinin ve uluslararası sistemin siyasi açıdan zayıf olan milletlerin haklarına karşı duyarsızlığının bir yansımasıdır. Cafer Seydahmet'in diplomatik girişimleri, Kırım Türklerinin haklarının korunması ve uluslararası toplumun dikkatini çekme çabaları açısından önemli bir rol oynamıştır. Bu süreç, Kırım Türklerinin gelecekteki bağımsızlık mücadeleleri için önemli bir tarihi zemin hazırlamış, ancak uluslararası desteğin eksikliği nedeniyle başarıya ulaşamamıştır.

Cafer Seydahmet'in başvurularında dile getirdiği talepler, Kırım halkının sadece siyasi bağımsızlık değil, aynı zamanda kültürel ve insani haklarının korunması gerektiğini de vurgulamaktadır. Bu talepler, o dönemin uluslararası hukuk ve siyasi dengeleri çerçevesinde kabul görmese de Kırım Türklerinin tarihsel direnişinin önemli bir parçası olarak hatırlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- "Cafer Seydahmet Bey, Tercümei hali". (1935). *Kurtuluş*. 11: 310-311 (1960.04.05). "Cafer Kırimer Vefat Etti". *Cumhuriyet*. 5. (1960.04.05). "Vefat". *Cumhuriyet*. 3.
- AYVAZOV, H. S. (1917.11.24). "Qırımtatar Qurultayı". *Millet*. 113.
- BEKİRZADE H. (1918). "Cafer Seyid Ahmed". *Kırım Mecmuası*. 1: 9-11.
- ÇAĞATAY, S. (1961). "Cafer Seydahmet Bey Merhumun Arkasından". *Emel*. 4: 6.
- GÖNLÜBOL, Mehmet. (1968). *Milletlerarası Siyasî Teşkilâtlanma*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- GÜZAY, A. (2024). "Kırım'da Cumhuriyet Denemeleri ve Cafer Seydahmet Bey'in Mücadelesi". *Cumhuriyetimizin 100. Yılına Armağan: Cumhuriyet, Türkler, Tarih ve Kültür*. Ed.: Mustafa Daş. Ankara: Berikan Yayınevi. 207-226.
- HATİF, O. K. (1334). *Gökbayrak Altında Milli Faaliyet*, İstanbul: Kitabhane-yi Sûdî.
- HATİF, O. K. (1918). "Çelebi Cihan Efendi Merhum". *Kırım Mecmuası*. 1: 12-14.
- KIRIMAL, Edige. (1952). *Der nationale Kampf der Krimtürken: mit besonderer Berücksichtigung der Jahre: 1917-1918*. Emsdetten. Verlag Lechte.
- KIRIMER, C. S. (1930). "Kurultay ve Kırım İstiklâl Davası". *Emel Mecmuası*. 16: 165-167.
- KIRIMER, C. S. (1993). *Bazı Hatıralar*. İstanbul: Emel Türk Kültürünü Araştırma ve Tanıtma Vakfı.
- KIRIMER, C. S. (2003). *Cafer Seydahmet Kırimer'in Günlüğü*. (haz. İsmail Otar, Ömer Özcan). Ankara: Polatlı Kırım Kültür ve Dayanışma Derneği.
- LİBERA, P. (2012). "Dzafer Sejdamet do Marszalka Józefa Pilsudskiego w sprawie objecia mandatu nad Krymem przez Polske". *Nowy Prometeusz*, 2: 317-322.
- TAYMAS, A. B. (1960). "Rahmetlik Cafer Seydahmet Kırimer'den Kısa Hatıralarım". *Azerbaycan*. 97: 12.

TEKİNER, Süleyman. (1970). "Büyük Kırimer Hakkında Düşündüklerim". *Emel*. 57: 16-17.

Arşiv Belgeleri

United Nations Archives Geneva (UNOG), Political Section (PC).

United Nations Archives Geneva, Political Section, nr. R572/11/4328/4328.

United Nations Archives Geneva, Political Section, nr. R572/11/4328/4828.

United Nations Archives Geneva, Political Section, nr. R572/11/4328/9245.

United Nations Archives Geneva, Political Section, nr. R572/11/4328/9163.

United Nations Archives Geneva, Political Section, nr. R572/11/4328/16228.

Archives Nationales France (ANF), Academie de Paris (AP).

Archives Nationales France, Academie de Paris, nr. AJ/16/1890.

EXTENDED ABSTRACT

This article examines the demands of Cafer Seydahmet (Kırimer), a prominent leader of the Crimean Tatars, to place Crimea under the League of Nations' mandate during the post-World War I period. As an intellectual and diplomat, Seydahmet played a pivotal role in advocating for the independence and rights of the Crimean Tatars. His appeals to the League of Nations in 1920-1921 highlight his strategic efforts to garner international support against Russian domination and propose Poland as a protectorate for Crimea. The study relies on archival documents to provide an in-depth analysis of his diplomatic initiatives and the challenges faced by the Crimean independence movement.

Crimea's strategic position has historically attracted the attention of numerous powers, shaping the region's political trajectory and the struggles of its native Tatar population. The Treaty of Küçük Kaynarca in 1774 marked Crimea's separation from Ottoman protection, and its annexation by Russia in 1783 resulted in centuries of political and cultural suppression. Although the 1917 Russian Revolution offered a fleeting hope for independence with the establishment of the Crimean People's Republic, the Bolshevik reoccupation abruptly ended these aspirations. It was within this context that Seydahmet emerged as a leading advocate for Crimean sovereignty, leveraging his education in Istanbul and Paris to craft a coherent case for international intervention.

Seydahmet's applications to the League of Nations centered on three primary demands. First, he sought to place Crimea under the League's mandate, invoking Article 22 of the Covenant to secure international oversight. Second, he advocated for Poland to be designated as a trustee state due to historical ties and shared values of justice and self-determination. Third, he called for the recognition of Crimea as an independent entity to safeguard the rights and freedoms of its native population, emphasizing the Crimean Tatars' historical majority and cultural identity.

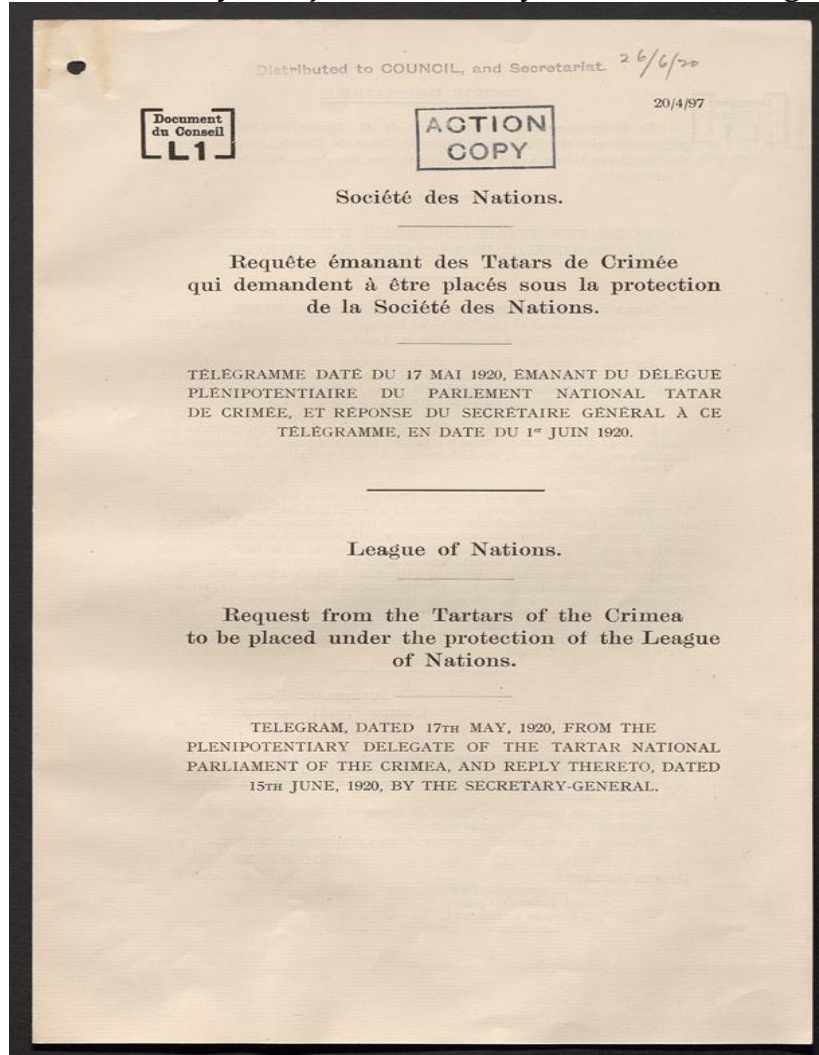
The article analyzes five critical documents from the League of Nations archives. The submissions dated May 17 and June 5, 1920, articulate the historical context of Crimean Tatar oppression and the necessity for international intervention. The December 3 and December 16, 1920, petitions highlight the worsening atrocities under Bolshevik rule, including mass persecution and human rights violations. The final document, dated September 28, 1921, focuses on the severe humanitarian crisis in Crimea, marked by famine, disease, and political repression. These documents collectively illustrate Seydahmet's sustained diplomatic efforts to raise international awareness of the Crimean plight.

Despite the eloquence and urgency of Seydahmet's appeals, the League of Nations did not act on his demands. This inaction reflects the limitations of the League's mandate and the geopolitical realities of the time, which often prioritized the interests of dominant powers over smaller nations. Nonetheless, Seydahmet's efforts remain significant as an early example of utilizing international institutions to advocate for the rights of oppressed communities.

Seydahmet's diplomatic endeavors provide a valuable lens to understand the Crimean Tatars' independence struggle within the broader context of international politics in the early 20th century. Although his appeals to the League of Nations did not yield tangible results, they underscore the resilience of the Crimean Tatars and their leaders in pursuing self-determination. This study contributes to a deeper appreciation of the challenges faced by small nations in asserting their sovereignty in the face of overwhelming geopolitical pressures.

Ek 1.

Milletler Cemiyeti Arşivindeki 17 Mayıs 1920 Tarihli Belge

LEAGUE OF NATIONS.

The following telegram from M. Djefer Seidamet, Plenipotentiary Delegate of the Tartar National Parliament of the Crimea, together with the Secretary-General's reply thereto, is circulated for the information of the Members of the Council.

Council
Document
L1

(11/4328/4328)

REQUEST BY THE TARTARS OF THE CRIMEA TO BE PLACED
UNDER THE PROTECTION OF THE LEAGUE OF NATIONS.

[Translation.]

The Hon. Sir JAMES ERIC DRUMMOND, BERNE,
Secretary-General of the League of Nations, 17th May, 1920.
Sunderland House, Curzon Street, London.

As Delegate Plenipotentiary of the National Parliament of the Tartars of the Crimea, duly elected by direct universal suffrage without distinction of sex, I have the honour to present to the Secretariat of the League of Nations the request of our people to be placed under the guardianship of the League of Nations.

The Tartar nation, which has been settled in the Crimea for the last ten centuries, and which was brought under the heel of Russian tyranny by Catherine II., has never ceased to aspire to the independence of which its democratic spirit, and its love of liberty, of social order, and of work, make it entirely worthy.

The Tartar nation repudiates all foreign domination, but, in view of the difficulties with which it is surrounded, desires, in conformity with Article XXII of the Covenant of the League of Nations, the help of a more advanced nation as Mandatory on behalf of the League. Remembering our ancient relations with the Republic of Poland and the justice and uprightness which have always characterised the dealings of this nation with other peoples, we appeal to Marshal Pilsudski, Head of the Polish State, to re-establish the ancient ties between our two countries. It is to Poland that we wish to see entrusted the mandate of the League for the Crimea. I am ready to come to London to present my credentials and to negotiate this question in detail. I beg that a reply be sent to Lausanne, Avenue Grammont, addressed to Djefer Seidamet, Plenipotentiary Delegate of the National Parliament of the Tartars of the Crimea.

[Translation.]

SUNDERLAND HOUSE,
CURZON STREET, W.1.
1st June, 1920.

Sir,

I have the honour to acknowledge receipt of your letter dated 17th May, which I will communicate to the Members of the Council, but the question it raises can hardly be separated from the whole Russian problem.

We shall be happy, however, to receive for reference any information that you may be able to give us.

I have the honour to be, etc.,

ERIC DRUMMOND,
Secretary-General.

DJEFER SEIDAMET,
Plenipotentiary Delegate of the Tartar National
Parliament of the Crimea,
1, Avenue Grammont,
Lausanne.